

כתרי תורה

הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זי"ע"א

ברכת החג

מערכת גליונות 'כתרי תורה'
שולחת את ברכת החג לרבינו מרן
הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.
לתלמידי החכמים המאירים ומעירים
ובזכותם מתלבנים הדברים. ללומדי
ומעיני הגליונות, שזכות-זכות
הרבים עומדת לנו להגדיל תורה
ולהאדירה, ולהשיב עטרת אבות
לתפארתה בהדרתה ובטהרתה,
ולכל בית ישראל,

תוסיפו שנים רבות

שמחים במועדים טובים

ל"ג מרן ראש הישיבה הגאון רבי יחזקאל גרשון בן האגון רבי צבי יהודה ארלשטיין זלה"ה. מרן האגון רבי משה יוסף חיים בן מרן האגון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה. מרן האגון רבי שמעון ב"ר דוד בערני זלה"ה. זקני רבי ישראל ב"ר יהוא מנארי זצ"ל - כ"א תשרי תשמ"ו. זקני אצילת המידות מרת שולמית מורחיי ע"ה ב"ר שלום עצנאר זלה"ה - ט"ו אב התשפ"ג. ר' עזרא ב"ר יעקב שרעבי זצ"ל - ל' סיון התשפ"ג. דודי הרב אברהם ב"ר דוד בריהו זצ"ל. הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם. ר' זכריה ב"ר יוסף גתסי זצ"ל. ר' ישראל ב"ר יהודה חגבי זצ"ל. הבה"ח נפתלי צבי יעיש זצ"ל בן יבלחט"א רבי יגיל. ציון בן שלום נחון ז"ל. מרת בתיה שאלחאל הלוי ב"ר עזר שרעבי זצ"ל - ט' סיון תשפ"ג. ולכות הרבנים הגאונים הרב שלמה יוסף ב"ר יוסף שליט"א ואחיו הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א. הרב יוסף ב"ר יעקב שליט"א. הרב יעקב ב"ר משה שליט"א. הרב רפאל אריה בן יחיא שליט"א. הרב ששון בן מרדכי שליט"א. הרב אלעזר ב"ר אהרן שליט"א. מרת צביה ב"ר יוסף תחי. מרת מיכל ברכה ב"ר שלום תחי הנערה שרה בת שלומית תחי. לפרושי במהרה בתושיח. ולהצלת והצלחת אחבי. הנתונים כצדה ובשביה באה"ק ובשאר גליותיהם. והשם ירחם. עמי נחם. על יד מנחם. אב"ר.

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'

לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התשפ"פ

כתר ההלכה

באחד מהם ואז השני ודאי פסול ואם יניחם בלא תנאי נמצא שמוסיף על המצווה, משא"כ בנדון דידן שיש כאן מצוות ערבה אחת והספק האם הערבה פסולה ומפני זה מניח ערבה אחרת, בהכרח הוא שכוונתו לצאת ידי חובה באותה הכשרה ואין צריך לתנאי בשעת הנחתה.

ברכת שהחיינו על הסוכה למי שלא שהה בביתו בחג הראשון

ג] ברכת שהחיינו שבקידוש ליל החג כוללת היא את הברכה על החג וכן על עשיית הסוכה, דהיינו על השמחה שיש לאדם מעשיית מצוה זו שאינה תדירה (ש"רע"ט תרמ"א ס"א. הגר"ז שם). וכתבו הפוסקים, כי מי שלא אכל בסוכה בלילה הראשון [כגון שירדו גשמים], אע"פ שברך שהחיינו בביתו צריך לברך שוב שהחיינו למחרת כשישב בסוכה (ב"י שם, רמ"א שם ולא השיטו השתלמי זיתים). ונשאלתי, האם גם המתארחים בלילה הראשון אצל ההורים צריכים לברך שהחיינו כשחוזרים לביתם ואוכלים בסוכתם. וצדדי הספק הם כיון שהפוסקים דברו על מי שעשה קידוש בביתו מחמת הגשמים ואז לא היה זמן קיום המצוה מחמת פטור זה, משא"כ המתארחים אצל אחרים, שקיימו כבר מצוות סוכה בבית המארחים, תועיל ברכת שהחיינו גם על סוכתם אף שלא ישבו בה בפועל. מאידך י"ל כי כיון שברכת שהחיינו על עשיית הסוכה היא דווקא על הסוכה שעושה לעצמו ולא על סוכת חברו (ביה"ש ד"ה אלא) א"כ אף ברכת שהחיינו שבקידוש שבסוכת המארחים, לא תועיל לסוכתם כשיחזרו לביתם. ומרן שליט"א אמר לי כי ברכת שהחיינו שמברכים בשעת הקידוש גם על קיום מצות הסוכה היא כוללת גם כן את הסוכה עצמה בכל מקום שהיא אף שאינו נמצא בה כעת ולכן פשוט שהמתארחים אינם צריכים לברך כשישובו לביתם ולסוכתם, וכן מצאתי שהובא בשם הגר"י אלישיב (שבות יצחק סוכות עמ' ק"ד).

מי שדרגס להגיש את הסיר לשולחן ולמוזג ממנו לצלחות המסובים האם יכולים להכניסו לסוכה

ד] יש הרגילים כל השנה בסעודות שבת להביא את הסיר אל השולחן ולמוזג ממנו למסובים. את הסיר משאירים על השולחן בשביל אלו שירצו תוספת, ונשאלתי האם דבר זה מותר גם בסוכה. תשובה: בגמרא (סוכה כט). מובא שכלי אכילה חוץ לסוכה, ונחלקו הראשונים האם הכוונה לצלחות שאוכלים בהם שיש להוציאן אחר האכילה מפני מאיסותם (רש"י שם ד"ה מאני), או שהכוונה על הסירים שמבשלים בהם (תוס' שם ד"ה מנא) כיון שדרגס להיות במקום שמבשלים לא במקום האכילה ותשבו כעין תדורו אמרה תורה. ולפ"ו, מי שדרגס להכניס את הסירים למקום שאוכלים שם, יהיה מותר להכניס ג"כ לסוכה. ומרן שליט"א אף שכתב בתחילה בשע"ה (ח"ג סי' קט"ו ס"ב) שאין להכניס סירים לסוכה, במהדורה המאוחרת יותר כתב רק שאין להכניס יורה גדולה מה שאין דרך להביאה אל השולחן, ובמהדורה המושלמת של שע"ה (ידי רצון שזוכה לאורה) מפורט יותר על ההיתר להכניס סירים אותם שרגילים להביא אל השולחן כל השנה (וכבר העיר על כך מרן בקובץ דברי חפץ גליון ט"ו עמ' ע"א). ונשאלתי את מרן שליט"א האם גם אלו שהסירים אצלם עם שחרות משומן דבוק, יהיה מותר להם להכניס לסוכה מפני שכך עושים גם בכל השנה, והשיב כי במקרה כזה יש להקפיד על קדושת הסוכה יותר מאשר בבית ואין להכניס אלא סירים נקיים מבחון.

ודרך אגב אציין מה ששאלתי עוד בעניין זה, מתי צריך להוציא את הצלחות אחר האכילה. והשיב, כי יש להוציאן כפי הרגילות בשאר השנה ואין צורך להקפיד שכל אחד יוציא צלחתו מיד בגמר האכילה.

קישוט המשתלשל יותר מארבעה טפחים מה סכך

א] שאלה: כיצד ראוי לנהוג בעניני ישיבה תחת נוי סוכה המשתלשל יותר מארבעה טפחים וכ"כ 32 ס"מ מן הסכך. תשובה: קי"ל שאם פרס סדין לנוי בתוך ארבעה טפחים לסכך, הסוכה כשרה, מפני שהסדין בטל לסכך (סי' תרכ"ז ס"ד). ואם הרחיק את הסדין מהסכך יותר מארבעה טפחים, פסולה, אלא אם כן הסדין אינו רחב ארבעה טפחים, שאז הסוכה כשרה ואף מקום הסדין, וכדין סכך פסול שאינו פוסל בפחות מרחב זה (סי' תרל"ב ס"א). אמנם מהרי"ל (סי' י"ג והובא ברמ"א שם ולא השימושו השת"ן) נזהר שלא לתלות שום נוי סוכה רק בפחות מארבעה טפחים לסכך, וביאר בחידושי רביד הזהב על השו"ע (לבעל השת"ן) שהכוונה היא שלא יהא חלל ארבעה בין הסכך לנוי, ולכן אם תליית הנוי הוא בתוך ארבעה, אף שמשתלשל ויורד למטה מארבעה, מותר לשבת תחתיו. והטעם כתב בשת"ן (סק"ז) שכל חלל פחות מארבעה לא חשוב רשות (רש"י סוכה י"ג ד"ה שלא), וכעין המובא לעניין כרמלית ורשות היחיד שבפחות מרחב ארבעה אינם נחשבים רשות (סי' שמה"ס ס"ב וי"ד). ומצינו כדבריו ג"כ בבן איש חי (שנה א' פרשת האזינו או' ב') שכתב שלא לתלות קישוטים לסוכה באופן שיהיו ארבעה טפחים ביניהם לסכך, נמצא שהקפידא היא שלא יהיה חלל ארבעה בינם לסכך. וכן כתבו כמה מפוסקי זמננו להתיר תליית קישוטים אם תחילתן בתוך ארבעה טפחים לסכך (חזו"ע עמ' ע"ו, תפילה למשה ח"ד סי' נ"א, קובץ מבית לוי ח"ב עמ' כ"ד, שונה הלכות שם הערה ד'). וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ג סי' קט"ו הע' כ"א). ועתה הראוני שכן כתב כמוהו שלום כרף זצ"ל מחכמי צנעא לפני כמאתיים שנה הובאו דבריו בגנויות שבקובץ דברי חפץ גליון א' (עמ' י"א) ע"ש ובהערות הגרא"ח כהן.

להוסיף ערבה על הקיימת שנשרו עליה

ב] לעתים במהלך חג הסוכות יש צורך להחליף את הערבה שכמשה, ואף יש חשש שנשרו רוב העלים (ואף למנהגנו שמוסיפים הדסים 'שלא ימהר ליבש ולכמוש כי איש את אחיו יעזור' כלשון מהרי"ץ בע"ח ח"ב דף נ"ט, מ"מ אלו שמוסיפים מעט הדסים עדיין ייתכן אצלם שתכמוש הערבה ויישרו עליה). ונשאלה שאלה האם מותר במקרה זה להוסיף ערבה חדשה מבלי להוציא את הישנה, או שיש בזה חשש בל תוסיף. תשובה: נחלקו הראשונים בדברי הגמרא (סוכה לא). שאין מוסיפים על ארבעת המינים, האם הכוונה שאין מוסיפים עליהם ממינים אחרים (תוס' סוכה לד: ד"ה ערב, ריטב"א לא, הר"ן טו: מדפי הר"ף) או אלו הארבעה אין מוסיפים על מניין כל מין ומין (הריטב"א והר"ן שם בשם יש מפרשים). ודעת הרמב"ם (לולב פ"ו ה"ז עיין כס"מ שם) שמוסיפים על ההדס משום נוי מצוה, אך על האתרוג, הלולב והערבה, לכתחילה אין להוסיף (וכי אין בזה נוי מצוה) ואם הוסיף לא פסל. ולעניינו אמר לי ידידי הרה"ג ישראל הלוי שליט"א, כי מסתבר שבאופן זה אין חשש בל תוסיף כלל כיון שאינו מתכוון להוסיף על הקיים אלא לתת במקומו. ובס"ד מצאתי מפורש כדבריו בשלטי הגבורים (ר"ה ט: בדפי הר"ף) שכל שמוסיף לצאת מן הספק, אינו עובר משום בל תוסיף.

אלא שהוקשה לי ממה שפסק מרן השו"ע (סי' ל"ד ס"ב) על מי שמניח תפילין של רש"י ור"ת ביחד, שיש לו להתנות בהנחתם שאותם שהן אליבא דהלכתא הוא יוצא ידי חובה והשאר רצועות בעלמא, והטעם יש שכתבו (ב"ח שם) שהוא משום בל תוסיף. ולפי מה שכתבנו בסמוך שכל העושה מפני הספק אין בזה משום בל תוסיף, א"כ אף בזה אין לחוש לבל תוסיף ומדוע צריך לכוון. ונראה לבאר כי מי שמניח תפילין של רש"י וגם של ר"ת כוונתו לצאת

חוששין להזכיר רוממות, כי אין בזה מעלה לנפש כאלו עכ"ל. ר"ל כי הרוממות, אין בה מעלה לנפש, כמו הבחירה והרצון והקידוש, שיש בהם מעלה לנפש, לפי שהם עניינים רוחניים. שכן בחר ורצה בנו להיות לו לעם סגולה, וקידשנו במצוותיו שנתן לנו. משא"כ הרוממות, שאינה אלא עניין גשמי. וכאשר נתבאר חילוק זה לעיל אות ב' ד"ה מעתה:

ולפ"ז יש לשאול מדוע כאן בקידוש אנו אומרים ורוממנו מכל לשון. ויש לומר דהתם לא קאמר מהרי"ץ אלא דלא גרסינן ורוממתנו תמורת ורצית בנו, לומר ורוממתנו מכל הלשונות, כי רצית בנו עדיף טפי, שיש בזה מעלה לנפש. משא"כ הכא, דבלאו הכי אנו עתידים לומר רצה בנו ויפארנו, שפיר אמרינן ורוממנו מכל לשון, דעכ"פ לא אמרנוהו תמורת רצה בנו, אלא כתוספת. ויש בזה ארבעה עניינים, מסודרים מלמטה למעלה, כדלעיל אות ב' ד"ה נמצא. ולזה דקדק מהרי"ץ בלשונו באמרו ואין חוששין להזכיר רוממות, ר"ל אין קפידא בדבר, נזכיר או לא נזכיר, העיקר שלא נאמרנו תמורת רצית בנו:

ד) שבת וראיה כי נוסחת שאר קהילות שם בתפילה, ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות. וא"כ מסתברא שכוונת מהרי"ץ לאפוקי מנוסחתם. וממילא לא יכוננו דברינו דלעיל אות ג' ד"ה ולפ"ז, שהרי אינם אומרים רוממות תמורת רצון. על כן יש לבאר באופן אחר החילוק בין הקידוש לתפילה. שבתפילה חזינן שכל העניינים רוחניים המה, אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, קידשתנו במצוותיך, וקירבתנו מלכנו לעבודתך, ושם הגדול והקדוש עלינו קראת. ובנוסחת שאר קהילות, נוסף (אחרי תיבת העמים) אהבת אותנו, וגם זה עניין רוחני כמובן. וא"כ אין טעם להוסיף עניין אחד גשמי, דהיינו ורוממתנו. ולא עוד אלא שהוא מעורב ביניהם, ולא בפני עצמו בתפילה או בסוף. משא"כ בקידוש, שאנו אומרים שני עניינים גשמיים ושני עניינים רוחניים, מסודרים מלמטה למעלה, כדלעיל אות ב' ד"ה נמצא. וצריך לדעת מדוע דוקא בקידוש אנו מזכירים גם עניינים גשמיים. ויתכן שזהו מפני שהקידוש בא לפני הסעודה, שהיא גשמית. וקיימ"ל לעניין יו"ט, חלקהו, חציו לה' וחציו לכם (ביצה דף ט"ז ע"ב):

עכ"פ מדברי מהרי"ץ גבי התפילה, תהיה תשובה ג"כ לנוסחת שאר קהילות כאן בקידוש, אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, וקידשנו במצוותיו. דלדידהו עדיף טפי לומר ורצה בנו מכל לשון, כדי שגם הפרט הזה האמצעי יהיה עניין רוחני, ולא יהיה עניין גשמי באמצע, דהיינו בין הפרט הראשון לפרט האחרון שהם עניינים רוחניים:

ואמנם נוסחת שאר קהילות בקידוש ובתפילה, מיושבת לפי הפירוש הנוסף שהביא מהרי"ץ כאן בקידוש, ורוממנו מכל לשון, היינו בלשון הקודש, כדלעיל אות א' ד"ה בקידוש. והרי גם זה, עניין רוחני הוא. אלא שכבר נתבאר שם, דפירוש זה דוחק הוא:

ובכן ישתבש שמו של מלך מלכי המלכים ב"ה, אשר הפרישנו והבדילנו מכל העמים, ורוממנו מכל הלשונות, ובחר וחשק בנו ונכסף לנו יותר משאר אומות, להיות לו לעם סגולה. על כן אף אנו חובה מוטלת עלינו להיות מופרשים ומובדלים מכל העמים, ולחשוק בו יתברך, ולכסף להידבק בו, לעבוד אותו ולקיים מצוותיו, בשמחה ובטוב לבב. יהי רצון שנוכה לכך:

א) בקידוש ליל יו"ט, אשר קידשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון. בחר בנו ויגדלנו, רצה בנו ויפארנו. ופירש מהרי"ץ בעץ חיים ח"ב דף ט' ע"א, קידשנו מכל עם. קדושה זו, לשון הפרשה היא. והוא שנאמר (ויקרא כ', כ"ו) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. ורוממנו מכל לשון. הוא שנאמר (שמות כ', י"ז) לבעבור נסות אתכם, והוא לשון הרמה, וכמו שפירש רש"י. ויעוד כתיב (ישעיה א', ב') בנים גידלתי ורוממתי. וכתוב (דברים כ"ג, י"ט) ולתתך עליון על כל הגויים. והמפרשים פירשו, זהו לשון הקודש, שמעולה מכל הלשונות, ובו נברא העולם עכ"ל. ומשמע דלא ניחא ליה למהרי"ץ בפירוש השני, משום דדוחק הוא, שהרי העיקר חסר מן הספר, כמובן:

ויש לדקדק מדוע גבי עם נקט קידשנו, דהיינו הפרישנו והבדילנו. וגבי לשון הוסיף ואמר רוממנו, לשון הרמה ועילוי. גם צריך להבין איזה חילוק יש בין עם לבין לשון. עוד יש לדקדק, מדוע גבי בחר בנו אמר ויגדלנו, וגבי רצה בנו אמר ויפארנו:

ב) ונראה לענ"ד כי עם, פחות הוא מלשון. שכן לשון, היינו עמים חשובים, אשר לכל אחד מהם יש לשון (דהיינו שפה) בפני עצמו. והלשון המיוחדת לו, זהו כבודו והדרו. אבל עם, היינו עמים פשוטים יותר, שאין לכל אחד מהם לשון בפני עצמו, אלא הוא מדבר בלשון עם אחר. כגון שדרשו רז"ל בעבודה זרה דף י' ע"א, בזוי אתה מאד (עובדיה ב'), שאין להן לא כתב ולא לשון. ופירש רש"י, כתב ולשון של רוממים, מאומה אחרת באה להן וכו' ע"כ. וכן בחר בנו, פחות הוא מרצה בנו. שכן בחר בנו, היינו שבידר אותנו משאר אומות. אבל רצה בנו, היינו שחשק בנו ונכסף לנו יותר משאר אומות. וכן ויגדלנו, פחות הוא מן ויפארנו. שכן ויגדלנו, היינו שגידל אותנו. אבל ויפארנו, היינו שקיישט וייפה אותנו:

מעתה זהו שאנו משבחים ואומרים, כי הפרישנו והבדילנו המקום ב"ה מכל העמים. ולא עוד אלא שרוממנו ועילנו אפילו יותר מכל העמים החשובים, אשר יש לכל אחד מהם לשון בפני עצמו. ולא די במה שהפרישנו ורוממנו מכל העמים והלשונות, שהם עניינים גשמיים. אלא עוד בחר בנו לעצמו, ועל כן גידלנו. ולא עוד אלא שגם רצה בנו לעצמו. ועל כן מלבד מה שגידלנו, עוד הוסיף לפארנו. ושני הדברים הללו, היינו בחירתו ורצונו בנו, עניינים רוחניים המה, שכן בחר ורצה בנו להיות לו לעם סגולה. ובמה אנו עמו, אם לא במה שאנו עובדים אותו ומקיימים מצוותיו, שהם עניינים רוחניים:

נמצא שיש כאן ארבעה עניינים, מסודרים מלמטה למעלה, דהיינו מן הקל אל החשוב. האחד, הפרשה והבדלה. השני, רוממות ועילוי. השלישי, בחירה, ובכללה גדולה. והרביעי, רצון, ובכללו פאר. השנים הראשונים, גשמיים. והשנים האחרונים, רוחניים. והרי גם הם מסודרים מלמטה למעלה. ובוזה נתבארה נוסחתנו יפה. לאפוקי מנוסחת שאר קהילות, שהיא שונה וקצרה, אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, וקידשנו במצוותיו:

ג) והנה בתפילת יו"ט אנו אומרים אתה בחרתנו מכל העמים, ורצית בנו מכל הלשונות, קידשתנו במצוותיך וכו'. וכתב ע"ז מהרי"ץ שם דף ה' ע"ב, ורצית בנו מכל הלשונות. ולא גרסינן ורוממתנו, כי השבח שאנו משבחים לו יתברך, הוא שבחרנו לחלקו ורצה בנו וקידשנו לבד. ואין

כתר של א"ש

איתא במדרש הגדול פרשת אמור (ויקרא כ"ג, כ"ג) ולקחתם לכם ביום הראשון, והלא יום חמשה עשר הוא ותימר ביום הראשון (בתמיהה. אבשר). אלא אמר ר' אליעזר, ראשון לירידת הגשמים. מלמד שהיו ראויין גשמים מתחלת החג, כשם שמפסיקין להן מתחלת הפסח, אלא מפני כבוד ישראל שלא להטריח עליהן בירידתן בבית המקדש בימי החג. ועוד מפני בטול ישיבת הסוכה, אין זוכרין הגשמים אלא בסוף החג, ע"כ. והנה דעת ר"א במשנה (ריש תענית) דמזכירין גבורות גשמים ביו"ט ראשון של חג. וכוונתו כאן, שראוי היה לשאול על הגשמים מתחילת החג, כשם שמפסיקין לשאול עליהן מתחילת הפסח. וא"כ משמע שלאחר החג כן שואלין עליהם. ועי' בשו"ת עולת יצחק (ח"ג סי' קע"ז) שהאריך בביאור דבריו. אכן לא ביאר לנו ר"א מדוע ראשון של סוכות ראשון הוא לירידת הגשמים. ומצאתי למהר"ר שלום שבזי זל"ה בחמדת ימים שהביא דרשה זו בתוספת לשון, ראשון לירידת הגשמים, שהיו מנסכין המים בחג, כדי שיתברכו המים, יעו"ש. מדבריו שמענו, דירידת הגשמים תלויה בעבודתם של ישראל, וכן מניעתו תלויה בהם, כי מכיון שיכול להגרם להם קלקול במצות סוכה או בעבודת ביהמ"ק, נדחו הגשמים לאחר החג. אשריהם ישראל שהשי"ת משתית את הנהגת עולמו על פיה, ומאידך הרי זה מחייב מאוד את הנהגתו שתהיה בשלימות, ויה"ר שנוכה לתכן עולם במלכות שד"י. אכ"י.

המנהג הנכון והנאות' שהביא מהרי"ץ בעץ חיים (שם דף פד, א) לחבר את קריאת וזאת הברכה עם קריאת פרשת בראשית הכל יחד קורא אותם חתן תורה עצמו. וכפי שהביא שם מדברי מהריק"ש שהעיד כי כך נוהגים במצרים, ומדברי הרדב"ז שהעיד כי כך נהגו רבותיו. וסיים מהרי"ץ זכבר דרשתי וחקרתי, ושמעתי מפי מגידי אמת, שגם בשאר ארצות אשר הם מנוקים מחולי המנהגים, נוהגים כן מימי קדם'. והטעם העיקרי למנהג זה, דהא קימא לן דאמנהגא לא מברכינן. ולכך ראו בעלי המנהג הזה שלא להכניס עצמם בספק ברכה לבטלה, שהיא ספק לא תשא, ולחומרא. ומשום כך, לא יעלה חתן בראשית לקרוא בפני עצמו בברכה, אלא המסיים את התורה יתחיל את פרשת בראשית, וברכה אחת תעלה לכולן, עכת"ד.

טעם חדש למנהג זה

[ז] ובבארות יצחק (שם ס"ק נ"ח) הביא משו"ת זרע אנשים (סי' כ"א, והן תשובות מחכמים שונים שסידרן החיד"א. ותשובה זו חתומה ע"י רבי יעקב מיון, ובסופה נכתב ועלתה התשובה גם לפני ז'מרנא ורבנו הגאון כמותר"ר שמחה לוצאטו ולכל הרבנים מהישיבה הכללית. והמה מחכמי ויניציאה) שהקשו היאך קורא אדם אחד את סיום פרשת וזאת הברכה וממשיך מיד לבראשית, והלא איתא בזה"ק (ויקהל דף רז, ב) דחמישין ותלת רתיבין קדישין ממונן על כל פרשתא ואסיד לערבא רתיבא בחבריה אפילו כמלא נימא, אם כן איך מערבין פרשת וזאת הברכה עם פרשת בראשית. והוסיפו, דאי משום שלא יקטרג השטן ויאמר שסיימו ישראל את התורה ואינם רוצים לקרותה עוד (וכמו שהביא הטור סי' תרס"ט. וע"ע בבא"י צ"ש ס"ק נ"ז. אבש"ר), היה להם לתקן שיקראו שני בני אדם, אחד בסיום התורה והשני בבראשית, ואז אין כאן עירוב פרשיות. ותימצו שם, דהכל עניין אחד, לפי שבאו להוציא מלב הפילוסופים, שאין מאמינים [ב]ענין חידוש העולם ה'תכ"א ליצירה (נראה שזו שנת כתיבת התשובה. אבש"ר), היינו שלא מצאו אות חותך על זה. ולכן מקשרים הפרשיות לומר כיון שאתם מאמינים שהשי"ת עשה אותם ומופתים ויד החזקה במצרים, הפך הטבע (ומה שקל להם להאמין בזה יותר מבריאת העולם, לפי שהוא דבר המפורסם שהיה לעיני כל ישראל וכל מצרים, משא"כ חידוש העולם, שהיה בטרם כל יציר נברא. אבש"ר). יורה דיין שהוא הבורא, הוא היוצר, ומלכותו בכל משלה, ועושה בעולמו כאשר יכשר בעיניו לעת הצורך, וא"כ נאמין ב'בראשית ברא אלהים', וזהו אות ומופת שהעולם חדש, שהשי"ת חדשו ובראו ולא כדעתם המשובש האומרים שהעולם קדמו, ע"כ. וע"ש מה שהעיר עליהם בבא"י צ"ש, ועכ"פ הסברא עומדת, דמהאותות והמופתים נלמד על חידוש העולם.

ודבריו יובנו בפרט לפי מה דאיתא במדרש הגדול (בראשית ב, ג) אשר ברא אלהים לעשות, ועשה (ל' עבר) אין כתיב כאן, אלא לעשות (ל' עתיד). מכאן לכל האותות והמופתים שיש בהם שנוי טבעו שלעולם שנעשו להם לצדיקים, לשעבר (לשעבר מזמן המאמר הזה שבמדרש. אבש"ר), ושעתידין ליעשות, כבר עלו במחשבה מששת ימי בראשית, ע"כ. הרי שהמופתים האלו אינם הוכחה על חידוש העולם רק מכח הסברא שאם יכול השי"ת לעשות מופתים כאלו, הרי שבכוחו לחדש את העולם. אלא שאם בכוחו לשנות את הטבע בהכרח שהוא קבע את הטבע, ומתחילה הטביע בו את הויותם של מופתים אלו ושינויי הטבע.

[ח] ומעתה י"ל דמטעם זה קוראים פסוק זה בנעימה רגילה לקשר אותו עם הקריאה הסמוכה לה, בראשית, ללמד על חידוש העולם.

לכל האתת והמופתים אשר שלזו ה' לעשות בארץ מצרים
לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו (ל"ד, י"ב)

ביאור פסוק זה ושייכותו לפסוק לפניו

[א] כתב הרמב"ן, דפסוק זה דבוק לפסוק שלפניו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים בפנים'. והכי קאמר, ולא קם נביא עוד לכל האותות. ונראה שכוונתו כמו שפירש יותר בסוף דבריו (ולפירושו זה קרא לפני פשוטו), דלא קם נביא עוד בישראל, אשר ידעו ה' פנים בפנים ושעשה נסים כמשה, כי גם אם עשו מקצתם לא הגיעו לרובם ולא למעשה הגדולה שהיתה בהם כבהר סיני, וגם לא הגיעו למופת שיעמוד ארבעים שנה, כמו המן, הבאר, השל, עמוד האש והענן.

[ב] ועוד פירוש כתב (ובסוף דבריו קרא לפירוש זה שהוא על דרך האמת), ולא קם נביא בישראל שעשה אותות ומופתים בשמו הגדול בבחינת פנים בפנים. ובסגנון דומה כתב הספורנו, כי כאשר שלח ה' את משה לעשות אותות ומופתים בארץ מצרים, אז הגיע לידיעה בבחינת 'פנים בפנים'. אבל מה שנגלה עליו לפני כן בסנה, היה בבחינת 'כי ירא מהביט אל האהים', יעו"ש.

נמצא לדברי הרמב"ן פסוק זה בא לפרש במה נתייחדה נבואת משה, משאר נביאים ולבאר כוונת התורה באמרה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה'.

פירוש הרמב"ם במורה

[ג] ביאור נוסף במעלת נבואת משה, כתב מוהר"ר נתנאל ב"ר ישעיה זל"ה במדרש אור האפילה, שכל הנביאים אם עשו איזה מופת יהיה במעמד זקני ישראל כמו שאמר ביהושע ויאמר יהושע לעיני זקני ישראל. אבל מופתי משה הם לעיני כל ישראל, ע"כ. ונראה דכוונתו למשי"כ רבינו הרמב"ם במו"נ (ח"ב פל"ה) שלא יקום נביא לעולם שיעשה אות בפרהסיא, לעיני האוהב והשונא, הנאות לו והחולק עליו, כמו שעשה משה. וגם לפירוש זה נמצא שפסוק זה נמשך לשלפניו. אמנם כבר השיג הרמב"ן, שהרי עצירת הגשמים שעשה אליהו וביאת הגשמים בדיבורו, נתפרסמו מאוד. וכן עמידת השמש ליהושע, ועוד ראיות הביא בזה כיעו"ש.

פירוש רס"ג

[ד] ביאור רביעי עולה מדברי רס"ג בתפסיר שכתב, ולסאיר אלאית ואלבראהין, אלדי בעת' אללה וכו'. וכפי שביאר דבריו מוהר"ר עמרם קורח זל"ה בונה שלום, דפסוק זה דבק למעלה, והענין הוא ז'אשר על ידו שלח ה' אותות ומופתים, ועשה אותם בארץ מצרים בפרעה וכו' לעיני כל ישראל'. ואמנם לדבריו אין כאן חיזוק לייחודה של נבואת משה, ומכל מקום פסוק זה שייך לפסוק שלפניו, והמשך הסיפור במעלות משה הוא.

תמיהה על מנהג תימן

[ה] והנה ידוע מנהגינו לקרות סוף פרשת וזאת הברכה מזיעל משה' עד סוף פסוק ולא קם נביא עוד', בנועם וניגון שיר, כנעימת עשרת הדברות. וכמ"ש מהרי"ץ בעץ חיים (ח"ב דף פג, ב), ע"ש שנתן שלושה טעמים מדוע קוראים את פטירת משה בשמחה. וע"פ הפירושים הנ"ל, תמוה מדוע חזרה הנעימה בשני הפסוקים האחרונים ככל קריאת התורה, והלא שייכים הם ללמעלה ואין כאן ענין חדש. שוב מצאתי שהקשה כן מרן הגר"י רצאבי שליט"א בבארות יצחק (על פסקי מהרי"ץ הלכות שמחת תורה ס"ק נ'), ועמד בצ"ע.

המנהג להעלות אדם אחד לחתן תורה ובראשית יחד

[ו] ונראה בס"ד ליתן בזה טעם אע"פ שאינו יישוב גמור. דהנה ידוע

כרת מלכות | מאן מלכי רבנן

רבי שלום ב"ר משה יצחק הלוי זלה"ה מראשי ישיבת חיי שלום - ט"ו תשרי תשכ"ד
 רבי יחיא ב"ר אברהם אברהם זלה"ה ראב"ד עדן - ט"ו תשרי תשכ"ה
 רבי סעדיה ב"ר זכריה קהלת זלה"ה רב ביהכ"ס 'קהלת' - ט"ו תשרי תשל"ו
 רבי יחיא ב"ר שכר בדיחי זלה"ה רה"י הכללית בצנעא ומח"ס חן טוב - ט"ו תשרי תרמ"ח
 רבי רפאל ב"ר שלום אלשיך זלה"ה רבי ק"ק תימן בת"א - י"ז תשרי תשל"ח
 רבי אברהם ב"ר יחיא צאלח זלה"ה ראב"ד צנעא - י"ח תשרי תקס"ט

רבי עוואץ ב"ר יפת כהן זלה"ה אב"ד בעראן מח"ס תורת הובח - י"ח תשרי תרצ"ו
 רבי חיים ב"ר משה יצחק הלוי זלה"ה מייסד ישיבת ימין משה - י"ט תשרי תשל"ו
 רבי יחיא ב"ר משה קרואני זלה"ה מדייני צנעא - כ' תשרי תקכ"ה
 רבי סעדיה בן יוסף מדמוני זלה"ה רבו הראשון של כפר השילוח - כ' תשרי תר"נ
 רבי יענש ב"ר מוסא קורייני זלה"ה ראב"ד מועצת צנעא מחמדי שמים - כ' תשרי תרע"ז
 רבי שמעון ב"ר שלום יעקב מנחם זלה"ה מח"ס נחלת שמעון - כ' תשרי תשס"ו
 רבי בנין ב"ר מנחם משה זלה"ה נשיא קהילת עדן - כ"א תשרי תרפ"ג

רבי יצחק ב"ר אברהם אכלופי זלה"ה מרבני חיימה - כ"א תשרי תש"ד
 רבי חסן ב"ר והב צאנזי זלה"ה רבה של אלמסילה - כ"א תשרי תשמ"ז
 רבי בצלפון - כ"א תשרי תשס"ו
 רבי יחיא ב"ר שלום קריני זלה"ה מחכמי גולה - כ"ב תשרי תשל"א
 רבי אברהם ב"ר יחיא צובארה זלה"ה מחכמי חיימה - כ"ב תשרי תשל"ט
 רבי דוד ב"ר יצחק מזעקי זלה"ה רב בית עדאקה - כ"ג תשרי תרפ"ו

מדרכי רבורנינו

שודדים, חמשה אנשים. אמרו זה לזה, נלך לארוב לו בדרך ונהרגו, ונקח את סחורתו. הלכו וארבו לו תחת בית שמרון, מדבר שמש ומקום צר, אשר אין דרך לנסות ימין ושמאל.

והרב מרי סעיד אלטויל ישב בעיר מנאכה עד כי פנה היום, כי ינטו צללי ערב, ויסע משם אלהגרה, ומשם עבר מסאר. השמש שקעה לבוא, והוא הגיע עיר האמורי, בית שמרון, וירד משם לדרכו הולך לתומו, והאורב יושב לו בדרך. היום חָשך, והאורבים עמדו לו בדרך.

אמרו לו, עתה נקח את סחורתך ונקח את נפשך. אמר להם, קחו את סחורתי וחלצוני ממות. אמרו לו לא, כי למחר תביא אותנו אל המשפט. אמר להם, אני נשבע לכם שלא אתבע אתכם לדין. אמרו לו, אין אנחנו מאמינים לך. אמר להם, אם כן, חכו לי מעט עד שאתפלל. אמרו לו, טוב הדבר.

אותו היום היה ליל ששי בשבת, ו' לחדש מרחשון. עמד וברך ברכת הלבנה בכוונה גדולה, והם יושבים בקרקע. נקשרו חמשתם במקומם, כאסורים בכבלי ברזל, ולא קמו איש מתחתיו. הרב השלים ברכת הלבנה, והסיע את החמורים, והלך לו לביתו לשלום, ולן בביתו בשמחה ובטוב לבב, ורנה וקול תודה לאל על כל הטובה אשר עשה עמו ה' להפליא, אשר הצילו מיד אויביו ומיד מבקשי נפשם. יום ששי לעת הצהרים, באו קרובי השודדים אליו לבקש מחילה ממנו. ונתנו לו חמשים ריאל, לבקש ממנו להתפלל לאלהיו להחיות מאסריהם. וכן היה, שאכל עת הצהרים והתפלל עליהם, ונרפאו והלכו להם. ויראו העמים הפלא הגדול ויתמהו האנשים מאד, עכ"ל.

ו[בקורא הדורות הנדמ"ח, ציינו שם בהערה, כי סגולה זו, להניצל מפגע רע בזמן ברכת הלבנה, הזכירה מהרי"ץ בעץ חיים (ח"א קנה, ב) בשם הרב חמדת ימים (ח"ב ראש חודש פרק ה') בזה"ל, קבלה מהקדמונים כי מי שקידש הלבנה, מיום שקידשה שוב לא ידאג מן הפורענות, כירח יכון עולם באותו חדש. וכן מובטח שאל יגזרו עליו מיתה באותו חודש, וסימן וירחך לא יאסף (ישעיה ס, כ), ע"כ.

מעשה נוסף באדם שקידש לבנה וניצל מן הגויים

ז[והנה סיים שם מהרי"ץ זעין אור חדש מעשה על זה. וכוונתו לספר אור חדש שחיברו מוהר"ר חיים באכנר זצ"ל מקראקא (כלל כ"ז ענין ברכת קדוש השם. אמשטרדם התל"א) שם כתב בזה"ל, וקבלתי ממ"ז ש"ב האלוף החסיד מוהר"ר משה מייזלש זצ"ל ה"ה מק"ק קראקא ובר סמכא הוה, שאם ירצה להנצל יבקש מהעכו"ם הרוצה להורגו, שיניחנו לעשות מצוה אחת קודם ובעז"ה יוכל להנצל. וסיפר לי מעשה רב, שאירע לאחד שפגע בעכו"ם בלילה, ורצה העכו"ם להרגו. וראה שהלבנה זרחה, ובקש מהעכו"ם שיניחנו לעשות מצוה אחת שצונו הבורא יתברך קודם, ואח"כ יעשה אתו עמו מה שלבו חפץ. והלבנה היתה בחידושה, וקידשה בפניו בכוונה גדולה, ואח"כ רוצה למסור נפשו בשמחה על קדושת השם. ונעשה לו נס, כשדלג וקפץ פעמים כמנהג, נשאו רוח מאת העכו"ם ושוב לא ראו זה את זה, וניצל ממנו, ע"כ. וסיים שם באור חדש, וגם שמעתי ממנו שמי שקידש הלבנה מיום שיקדשה שוב לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך כי שכרה כ"כ גדול כמ"ש חז"ל תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים בכל חודש וחודש די, ע"כ.

והנה מדבריו משמע שאינו עניין דווקא לקידוש לבנה, אלא סגולה זו שייכת בכל מצוה, וא"כ אינו עניין למה שהביא מהרי"ץ, שהמקדש הלבנה לא ידאג כל אותו החודש, ואע"פ שהזכירו האו"ח, המעשה אינו שייך לזה וצ"ע מה ראה מהרי"ץ להזכירו כאן. וצ"ל דאין הכי נמי, ולא בא להביא סייעתא, אלא מעשה באדם שניצל בזכות ברכת הלבנה.

תולדות מוהר"ר שמעון ב"ר שמעון מאורחי הלוי זלה"ה

א[רבינו נולד לאביו מו"ז מארי שמעון ב"ר אהרן מאורחי הלוי זצ"ל בעי"ת דמאר בחודש ניסן התרע"ה, ולאמו מרת נעמה ב"ר עוואד כיט ע"ה (שניהם טמונים בביה"ח שומרי שבת בבני ברק). שם המשפחה 'מאורחי', ע"ש כפר מאורח שבנפת כובאן מדרום מזרח לירם.

אביו היה ידוע כבקי גדול ב'בור סוד שאינו מאבד טיפה, וזאת אע"פ שנחלה בילדותו וניטל ממנו מאור עיניו. עם זאת השגיח על חינוך ילדיו, ומקטנותם דאג שישקדו על תלמודם, וכפי שהעידו שכני המשפחה (בני משפחת הכרי) שהיו שומעים אותו תדיר קורא לבניו 'שמעון תלמד', 'סאלם תלמד', 'חיים תלמד', ואכן זכה ועשה פרי וראה עולמו בחייו שכל בניו גדולי תורה ויראה בעלי שיעור קומה לתפארת.

רבינו זכה לקבל תורה מאב"ד דמתא מוהר"ר סלימן מלאחי זלה"ה, שחיבבו ולימים אף כתב עליו שהיה 'אחד מהתלמידים שהצטיינו בעונה ויראת שמים, שוקד על התורה לא מש מאהלה של תורה'. ובצעירותו כבר סמך את ידיו עליו, ובאה"ק אף הוסיף לסומכו בסמיכת חכמים, יורה יורה ידין ידין. כאן באה"ק המשיך לשקוד על תלמודו, וזכה לקרבה וחביבות אצל כל רבני העיר בת ים לדורותיהם, ואף הוסמך ע"י הרה"ר לרבנות, אך על אף הפצרות רבות ממקומות שונים, סירב לקבל על עצמו את עול הרבנות.

ב[בתימן עסק רבינו רבות במלאכת הסת"ם, אך בשנותיו הראשונות כאן באה"ק לא אבה לעסוק בה. פעם שאל אותו הגרמ"ח מזרחי זצ"ל רב השכונה לפשר הדבר, השיב רבינו בענוותנות, כי כשעלה לאה"ק כתב כמה מזוזות והניחן לייבוש ובאה הרוח והפכתו, וראה בזה רמז מן השמים שלא להתעסק כאן במלאכת הסת"ם. לאחר ששידלו הרב מזרחי, חזר לכתוב. רבים שיחרו לפתחו ורבנים גדולים היו שולחים לקחת ממנו סת"ם בדווקא מחמת יראת השמים שלו. אך מימיו לא ביקש שכר על מלאכת קודש זו, ומי שהיה רוצה היה מניח לפניו את שכרו. לימים התמנה בבקיאיותו כראש המכון לענייני סת"ם שע"י הרבנות המקומית.

ג[קבע את מושבו בבית המדרש 'אגודת נצח' בשכונת עמידר בבת ים (המתנוסס עד היום בקומתו לתפארת, במרכז השכונה), אותו ייסד והנהיג ברמה, ובו הרביץ תורה בשיעוריו הקבועים לרבים כיוכל שנים. ודורות התחנכו וגדלו לאורו. ידע להוכיח את הציבור בנועם ובענוות חן, אך במקום הצורך לא חס על כבודו וקנא את קנאת ה'. נלב"ע בליל יום הכיפורים, בשעת כל נדרי התשס"ב, בשנת פ"ז לחייו. תנצב"ה (זה האיש אבן השה"ם).

מוהר"ר סעדיה טויל זלה"ה

ד[מוהר"ר אברהם ערוסי בספרו קורא הדורות (פרק ט"ז) העלה מעשה נפלא אודות מוהר"ר סעיד אלטויל זלה"ה, מעיר אלמג'ארב שבמערב צנעא, ונקרא 'טויל' כי משכמו ומעלה גבוה מכל העם, ויען כי היה רב גדול. ונקרא רב סעדיה גאון על שם שהיה רוב לימודו במשנה יום ולילה, שישים מסכתות ווגאון בגימטריא שישים, לא פסיק גירסא מפומיה. חיבר בקשות רבות ושירים כגון 'לנר ולבשמים', וכן חיבר תרגום ערבי על התנ"ך. חי בדורו של מוהר"ר שלום שבזי זלה"ה, ונמנה מחבריו הקרובים שהיו שואלים זה את זה בדברי תורה, כל זה מדברי רא"ע שם.

כוחה של ברכת הלבנה להציל ממגינה

ה[ונעתיק כעת המעשה בלשונו העשירה, שנה אחת עלה מארי סעיד ברב דחקו לעיר צנעא (ע"ש בקורא הדורות מה שאירע עימו בערב יו"כ. אבש"ר), ושהה שם כל חג הסוכות, ואחרי חג נתנו לו נדבה, מתנה הראויה להתכבד. וקנה לו בה סחורה, והורידה לעירו אלמג'ארב. כיון שהגיע לעיר מנאכה, ראו אותו